

УДК 342.951:351.74(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.12>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

Шаповалова К.І.,

*аспірант кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0001-6151-2139

e-mail: catherine4shapovalova@gmail.com

Шаповалова К.І. Правове регулювання діяльності управління дотримання прав людини у сфері гендерної рівності.

В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну питання забезпечення гендерної рівності, запобігання та протидії дискримінації, зокрема за ознакою статі, набувають критичного значення. Їх вирішення вимагає комплексного підходу та консолідації зусиль державних і громадських інституцій. Україна, дотримуючись євроатлантичного курсу, продовжує впроваджувати політику гендерної рівності як один із фундаментальних принципів демократичного суспільства.

Одним із ключових свідчень цих зусиль є активна імплементація міжнародних та європейських стандартів у сфері гендерної рівності, а також їх інтеграція у правову систему та діяльність державних органів. Важливим напрямом цієї політики є усунення гендерних стереотипів, що досягається через розвиток освіти та зміцнення інституційної спроможності державних органів, органів місцевого самоврядування й силових структур. Водночас результати досліджень свідчать про наявність системних проблем у сфері рівного доступу жінок до процесів прийняття рішень у секторі безпеки та оборони. Попри значний внесок жінок у гуманітарні ініціативи, їх представництво на керівних позиціях у Збройних Силах України, Національній поліції, а також у міжнародних миротворчих операціях залишається недостатнім. Реалізація єдиної державної гендерної політики в підрозділах Національної поліції покладена на управління дотримання прав людини, яке входить до складу Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини (далі – УДПЛ або управління). Незважаючи на значну нормативно-правову базу, яка регулює діяльність цього підрозділу, відсутність комплексного наукового аналізу правового статусу УДПЛ створює численні законодавчі прогалини. Це ускладнює ефективну імплементацію політики гендерної рівності в правоохоронній діяльності, а також її відповідність міжнародним стандартам.

Таким чином, необхідність системного аналізу нормативно-правового регулювання діяльності УДПЛ у сфері реалізації гендерної політики є не лише актуальним науковим завданням, але й важливим практичним кроком для забезпечення ефективного функціонування правоохоронної системи України в умовах європейської інтеграції.

Ключові слова: гендерна рівність, рівність прав жінок і чоловіків, дискримінація, права людини, Національна поліція України, міжнародні стандарти.

Shapovalova, K.I. Legal regulation of the activities of the human rights compliance department in the field of gender equality.

In the context of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, issues of ensuring gender equality, preventing and combating discrimination, particularly based on gender, have acquired critical importance. Their resolution requires a comprehensive approach and the consolidation of efforts by state and public institutions. Ukraine, adhering to its Euro-Atlantic course, continues to implement gender equality policies as one of the fundamental principles of a democratic society. One of the key indicators of these efforts is the active implementation of international and European standards in the field of gender equality, as well as their integration into the legal system and the activities of state authorities. An important aspect of this policy is the elimination of gender stereotypes, which is achieved

through the development of education and the strengthening of institutional capacities of state bodies, local governments, and security structures.

At the same time, research results indicate systemic problems in ensuring equal access for women to decision-making processes in the security and defense sector. Despite the significant contribution of women to humanitarian initiatives, their representation in leadership positions in the Armed Forces of Ukraine, the National Police, and international peacekeeping operations remains insufficient. The implementation of a unified state gender policy within the units of the National Police is entrusted to the Human Rights Compliance Department (HRCDD). Despite the existence of an extensive regulatory framework governing the activities of this department, the lack of comprehensive academic analysis of the legal status of HRCDD results in numerous legislative gaps. This complicates the effective implementation of gender equality policies in law enforcement activities and their compliance with international standards. Thus, the need for a systematic analysis of the legal regulation of HRCDD activities in the field of gender policy is not only a relevant academic task but also an important practical step towards ensuring the effective functioning of Ukraine's law enforcement system in the context of European integration.

Key words: gender equality, equal rights for women and men, discrimination, human rights, National Police of Ukraine, international standards.

Постановка проблеми. Проблема нормативно-правового регулювання діяльності УДПЛ у сфері реалізації єдиної державної гендерної політики в органах Національної поліції України є надзвичайно актуальною в сучасних умовах. Попри наявність значної нормативної бази, відсутність комплексного наукового аналізу правового статусу та функціонування УДПЛ призводить до численних законодавчих прогалин. Це ускладнює ефективну імплементацію гендерної політики в правоохоронній діяльності та її відповідність міжнародним стандартам. Відсутність чітких механізмів взаємодії між УДПЛ та іншими державними і недержавними інституціями, а також недостатнє врахування міжнародного досвіду у цій сфері, обмежують потенціал УДПЛ у забезпеченні гендерної рівності. Тому виникає нагальна потреба у системному дослідженні та вдосконаленні нормативно-правового регулювання діяльності УДПЛ для підвищення ефективності реалізації державної гендерної політики в органах Національної поліції України.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей та виявленні актуальних проблем нормативно-правового регулювання діяльності Управління дотримання прав людини у сфері реалізації єдиної державної гендерної політики в органах Національної поліції України, а також у розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі **завдання**:

проаналізувати нормативно-правове регулювання діяльності УДПЛ як суб'єкта адміністративно-правових відносин у сфері реалізації єдиної державної гендерної політики;

визначити характер правовідносин та механізми взаємодії Управління дотримання прав людини з іншими державними та недержавними інституціями у сфері забезпечення гендерної рівності;

окреслити основні напрями вдосконалення законодавства в частині адміністративно-правового регулювання діяльності управління дотримання прав людини у сфері реалізації гендерної політики.

Стан опрацювання проблематики. Питання правового забезпечення гендерної рівності в діяльності органів Національної поліції України досліджується вітчизняними та міжнародними науковцями у контексті прав людини, адміністративного права та державно-правового регулювання. Значний внесок у розвиток цієї тематики зробили українські дослідники, які розглядають питання гендерної рівності через призму міжнародних зобов'язань України, імплементації європейських стандартів, а також адміністративно-правового статусу правоохоронних органів. Зокрема, в наукових працях аналізується законодавча база щодо гендерної політики, ефективність реалізації нормативно-правових актів у сфері запобігання дискримінації, а також механізми забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків у секторі безпеки та оборони. Окрему увагу приділено міжнародним правовим актам, таким як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Стамбульська конвенція, Резолюція Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека» та їхній вплив на законодавство України.

Водночас слід зазначити, що діяльність Управління дотримання прав людини Національної поліції у сфері реалізації державної гендерної політики залишається недостатньо дослідженою.

Наявні роботи в основному зосереджуються на загальних аспектах правозастосування у сфері гендерної рівності, проте не дають цілісного аналізу адміністративно-правового статусу цього підрозділу, його функцій та правових механізмів реалізації політики гендерної рівності.

Таким чином, існує потреба у комплексному дослідженні нормативно-правового регулювання діяльності УДПЛ у сфері гендерної політики, визначенні проблемних аспектів правозастосування та розробці науково обґрунтованих рекомендацій для вдосконалення законодавчої бази та механізмів її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Гендерна рівність є однією з 17 Цілей сталого розвитку, ухвалених на Саміті ООН у 2015 році на період до 2030 року [1]. Україна приєдналася до цього процесу та у 2020 році отримала статус учасниці «Партнерства Біарріц» — міжнародної ініціативи рівних прав і можливостей для всіх [2]. Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України № 119/2021 від 24 березня 2021 року, базується на принципах рівності та недискримінації, зокрема, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя [3]. Дотримуючись євроатлантичного курсу, Україна підписала низку міжнародних угод, включаючи Конвенцію Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством (Стамбульська конвенція) [4].

У Національній поліції України реалізацію державної політики гендерної рівності забезпечує Департамент головної інспекції та дотримання прав людини (ДГІДПЛ). Цей департамент є самостійним структурним підрозділом центрального органу управління поліції, який контролює службову діяльність підрозділів поліції, сприяє вдосконаленню службової дисципліни та реалізує державну політику у сфері дотримання прав людини під час надання поліцейських послуг (Положення про Департамент головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України, затверджене наказом Національної поліції України від 16 травня 2023 року № 400). Одним із ключових завдань ДГІДПЛ є забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, недопущення та усунення проявів дискримінації, включаючи за ознакою статі, в діяльності органів поліції. Діяльність департаменту спрямована на впровадження механізмів запобігання та протидії сексуальним домаганням та будь-яким формам дискримінації, проведення навчань та підвищення обізнаності особового складу, а також реалізацію завдань Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека».

Для спрощення взаємодії з громадянами та поліцейськими, ДГІДПЛ розробив чат-боти, які дозволяють подавати пропозиції щодо покращення роботи поліції або повідомляти про порушення прав. Також функціонує онлайн-платформа для анонімних або контактних звернень [5]. Зусилля ДГІДПЛ спрямовані на забезпечення гендерної рівності в органах Національної поліції України, що є важливим кроком у впровадженні європейських стандартів прав людини та демократичних цінностей. УДПЛ підтримує впровадження всіх державних та міжнародних ініціатив, ідей та програм, які допомагають утвердити інституційний механізм з реалізації гендерної політики та сформулювати політику з врахуванням принципів нульової толерантності та поваги до прав людини. В загальному контексті МВС України формує, а УДПЛ сприяє реалізації єдиної державної гендерної політики, як наскрізного підходу в діяльності, що спрямований на:

- розбудову інституційної спроможності шляхом створення уповноважених підрозділів з дотримання гендерної рівності та призначенням уповноважених осіб (координаторів) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- розширення участі жінок у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки шляхом усунення обмежень;

- включення гендерного аспекту в паспорти бюджетних програм;

- здійснення моніторингу діяльності працівників апарату, визначення прогалин і нерівностей під час просування по службі працівників з метою посилення активної участі жінок і чоловіків у процесі прийняття рішень; розробку механізму реагування та запобігання випадкам сексуальних домагань на робочому місці в органах системи МВС [6].

УДПЛ відіграє ключову роль у впровадженні та контролі за дотриманням гендерної рівності в діяльності поліції. Його функціонування регулюється низкою нормативно-правових актів, які визначають як внутрішні, так і зовнішні зв'язки управління.

Внутрішні зв'язки охоплюють взаємодію УДПЛ з іншими підрозділами Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ (МВС). Ця взаємодія спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків у всіх сферах діяльності поліції. Основні функції УДПЛ вклю-

чають формування державної політики у сфері дотримання прав і свобод людини, запобігання та протидію домашньому насильству, торгівлі людьми, а також захист прав та інтересів дітей [7].

Зовнішні зв'язки стосуються співпраці УДПЛ з органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними інституціями. Управління активно взаємодіє з такими організаціями, як ООН Жінки (UN Women), Міжнародна організація праці (ILO), Програма розвитку ООН (UNDP), а також з українськими громадськими організаціями, такими як «Ла Страда-Україна» та Українська асоціація представниць правоохоронних органів. Ця співпраця сприяє впровадженню міжнародних стандартів гендерної рівності та обміну передовим досвідом.

УДПЛ також представляє Національну поліцію України в проєкті міжнародної технічної допомоги «Європейський Союз за гендерну рівність: Служба допомоги реформам». Цей проєкт підтримує зусилля України у забезпеченні гендерної рівності та включає ініціативи, спрямовані на покращення статусу жінок, зокрема через їх представництво на всіх рівнях прийняття рішень.

Нормативно-правове регулювання діяльності УДПЛ у сфері гендерної рівності базується на загальнодержавній політиці та міжнародних зобов'язаннях України. Зокрема, це включає виконання положень Національної стратегії у сфері прав людини та інших нормативних актів, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян.

Таким чином, УДПЛ через активну співпрацю з внутрішніми та зовнішніми партнерами, забезпечує реалізацію політики гендерної рівності в Національній поліції України, саме тому, важливо вдосконалювати нормативно-правове регулювання цих взаємовідносин.

Нормативно-правова база діяльності УДПЛ у сфері гендерної рівності ґрунтується на міжнародних актах, актах національного законодавства та організаційно-розпорядчих документах, прийнятих на їх основі.

Україна реалізує гендерну політику на загальнодержавному та предметно-інституційному рівні. 2 вересня 2020 року рішенням уряду створена Комісія з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під головуванням віце-прем'єр-міністра з європейської та євроатлантичної інтеграції [8]. Основна мета Комісії – виконання міжнародних зобов'язань України у сфері гендерної рівності та координація відповідних заходів.

21 вересня 2020 року набрав чинності Указ Президента № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [9].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 року № 752-р схвалено Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, яка визначає основні напрями політики у сфері гендерної рівності [10].

Таким чином, УДПЛ реалізує політику гендерної рівності відповідно до національних та міжнародних стандартів, сприяючи впровадженню правозахисних ініціатив у діяльність Національної поліції України.

Відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 30 листопада 2022 року № 785, затверджено План заходів МВС щодо реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року на 2022–2024 роки. На виконання цього, наказом Національної поліції України від 14 грудня 2022 року № 890 затверджено відповідний План заходів для Національної поліції. Управління дотримання прав людини (УДПЛ) зобов'язане щорічно узагальнювати інформацію про стан виконання цього Плану та надсилати її до Управління моніторингу дотримання прав людини МВС та Національної соціальної сервісної служби України.

Текст загалом добре структурований і відповідає офіційно-діловому стилю. Однак його можна зробити більш чітким та лаконічним:

За результатами дев'ятої періодичної доповіді України щодо виконання Конвенції ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, Комітет нагадав про загальну рекомендацію № 30 (2013) щодо ролі жінок у запобіганні конфліктам, конфліктних і постконфліктних ситуаціях та закликав держави-учасниці сприяти рівноправній участі жінок у секторах безпеки та оборони. У зв'язку з цим було внесено зміни до Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Оновлений План передбачає: розширення кола цільових груп; додаткові заходи підтримки; посилення допомоги постраждалим від

сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом; удосконалення моніторингових показників. Наказом Національної поліції України від 19 липня 2023 року № 655 затверджено План заходів з реалізації цього Національного плану, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 року № 1544.

За Планом визначено 5 стратегічних цілей:

1. Забезпечення рівноправної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень (зокрема, у сфері безпеки).
2. Створення гендерно чутливої системи для виявлення та запобігання безпековим викликам.
3. Забезпечення постконфліктного відновлення та перехідного правосуддя з урахуванням специфічних потреб.
4. Захист від насильства за ознакою статі та сексуального насильства через ефективні механізми реагування.
5. Підвищення інституційної спроможності для впровадження порядку денного «Жінки, мир, безпека».

14 рудня 2022 року Комітетом міністрів роки був схвалений План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026. Документ підготовлено у тісних консультаціях з українською владою. Головною метою Плану дій є сприяння стабільності, безпеці та процвітання України шляхом задоволення глобальних та середньострокових потреб під час війни та в післявоєнний період. План дій охоплює такі напрями співпраці: сприяння кращому захисту та ефективному впровадженню прав людини, рівності та людській гідності, антидискримінації, різноманіттю та інклюзивності, соціальним правам, передбачає просування гендерної рівності та боротьбу проти насильства щодо жінок та дівчаток, включаючи переселенців.

План відновлення України після війни також включає гендерну складову. Він був розроблений Національною радою з відновлення України від наслідків війни, яка була створена за Указом Президента України 21 квітня 2022 року. Повоєнне відновлення України має відбуватися без дискримінації та з урахуванням принципу: «Нічого про постраждалих – без врахування інтересів постраждалих, наголосила Ольга Стефанішина. «На початку повномасштабної війни ці питання дещо відійшли від найвищого рівня на порядку денному держави. Але правова та практична база, яку ми заклали з точки зору законодавства – рівність прав чоловіків і жінок, протидія домашньому насильству, фінансування притулків і денних центрів – вся ця база стала основою нашої стійкості в момент старту повномасштабної агресії ворога», – зазначила віцепрем'єр-міністерка [11].

Окрім раніше згаданих документів, УДПЛ НПУ у сфері гендерної рівності керується низкою інших важливих нормативно-правових актів, зокрема:

Конституція України – фундаментальний документ, який гарантує рівність прав і свобод усіх громадян.

Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» – регулює правові підстави для рівноправної участі в усіх сферах життя.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» – визначає заходи щодо захисту жінок та інших осіб від домашнього насильства.

Міжнародні конвенції, зокрема: Конвенція ООН з ліквідації всіх форм дискримінації проти жінок (CEDAW), Стамбульська конвенція (якщо застосовується), Резолюція Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека»

Національна стратегія у сфері прав людини (затверджена, наприклад, Указом Президента № 119/2021) та Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року.

Внутрішні нормативні документи МВС та НПУ (накази, розпорядження) щодо організації роботи з питань гендерної рівності. Ці документи формують основу для розробки та впровадження заходів, спрямованих на забезпечення рівноправності в діяльності правоохоронних органів.

Поняття «гендерна рівність» у законодавстві України. Гендерна рівність є центральною в системі прав людини та одним із ключових принципів Організації Об'єднаних Націй. Статут ООН (1945) встановлює, що рівні права чоловіків і жінок – це фундаментальна норма, а захист і просування прав жінок є відповідальністю кожної держави. В Україні принцип гендерної рівності закріплено Конституцією. Зокрема, стаття 24 гарантує рівність чоловіків і жінок у всіх сферах життя, із спеціальними заходами для подолання дискримінації щодо жінок. Частина третя цієї статті забезпечує рівні можливості для жінок та чоловіків у громадсько-політичній, культурній,

освітній і професійній діяльності, а також у сфері праці та винагороди. Крім того, принципи гендерної рівності відображені в інших нормах Конституції (статті 21 та 51) [12].

Гендерна рівність в Україні означає рівний правовий статус і можливості для реалізації жінок і чоловіків, що забезпечує їх рівну участь у всіх сферах суспільного життя [13]. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» містить визначення понять «дискримінація», «сексуальні домагання» та «насильство за ознакою статі», а Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» встановлює форми дискримінації за ознакою статі. Водночас, у Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» не передбачено регулювання цих питань у секторі безпеки та оборони, а також відсутні положення щодо реалізації Резолюції РБОООН 1325 «Жінки, мир, безпека».

Нормативно-правові акти, впровадження за ініціативи УДПЛ. За ініціативою УДПЛ МВС України було розроблено та впроваджено Методику запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням на робочому місці в органах системи безпеки та оборони. Документ встановлює нормативно-правову основу для вирішення цих питань та включає: правове регулювання форм дискримінації та сексуальних домагань, заходи щодо попередження випадків дискримінації, зокрема через розробку внутрішніх процедур і політик, механізми контролю, звітності та моніторингу для своєчасного виявлення та реагування на порушення, проведення навчань і підвищення обізнаності співробітників щодо принципів гендерної рівності та запобігання сексуальним домаганням [14].

За ініціативи УДПЛ у 2022 році з метою врегулювання порядку реагування на прояви дискримінації та випадки сексуальних домагань Міністерством внутрішніх справ України видано наказ від 28 вересня 2022 року № 615 «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14 жовтня 2022 року за № 1239/38575, яким внесено зміни до Правил етичної поведінки поліцейських, затверджені наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09 листопада 2016 року № 1179, Порядку проведення службових розслідувань у Національній поліції України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 листопада 2018 року № 893; Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України, затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 листопада 2018 року № 893 [15].

Зокрема, у положеннях Правил етичної поведінки поліцейських, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09 листопада 2016 року № 1179 (далі – Правила) закріпили заборону дискримінації в будь-якій формі. Так, абзац 7 пункту у розділі II, Правил викладено в такій редакції: (під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен:) «виявляти повагу до гідності кожної людини, справедливо та неупереджено ставитися до кожного, незважаючи на расову чи національну приналежність, мову, стать, вік, віросповідання, політичні чи інші переконання, майновий стан, соціальне походження чи статус, освіту, місце проживання, сексуальну орієнтацію або іншу ознаку, не допускати дискримінації в будь-якій формі»; абзац 3 пункту 2 Правил викладено в такій редакції: (під час виконання службових обов'язків поліцейському заборонено) «допускати будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками, дискримінацію в будь-якій формі»; абзац 2 пункту 3 розділі IV Правил викладено в такій редакції: «При зверненні до особи поліцейському заборонено бути зверхнім, погрожувати, іронізувати, використовувати ненормативну лексику та допускати дискримінацію в будь-якій формі» [16].

Також заборону здійснення поліцейським дискримінації тепер закріплено в Порядку проведення службових розслідувань у Національній поліції України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 листопада 2018 року № 893 (далі – Порядок). Пункт 2 розділу II Порядку доповнити новим абзацом такого змісту: «здійснення поліцейським дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками в будь-якій формі, а також сексуальних домагань» [17].

Відтепер, у розслідуванні за фактами дисциплінарних правопорушень поліцейських, які пов'язані з дискримінацією, будуть приймати участь представники УДПЛ, тому що важливі зміни відбулися і в Положенні про дисциплінарні комісії в Національній поліції України, затвердженому наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 листопада 2018 року № 893 (далі –

Положення). Підпункт 1 пункту 6 розділу II Положення викладено в такій редакції: «за фактами надходження до органів та підрозділів поліції повідомлень про порушення поліцейськими під час виконання службових обов'язків прав і свобод людини і громадянина, дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками в будь-якій формі, а також сексуальних домагань – підрозділу дотримання прав людини центрального органу управління поліції, представника відповідного підрозділу Національної поліції України, відповідального за забезпечення гендерної рівності» [18].

Разом із тим, УДПЛ розроблено та внесено на розгляд Верховної Ради України ряд законопроектів щодо закріплення заборони дискримінації та сексуальним домаганням на робочому місці, зокрема, проєкт Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації 5488 від 13.05.2021, [19] проєкт Закону України про внесення змін до Дисциплінарного статуту Національної поліції України щодо врегулювання питання запобігання випадкам дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням на робочому місці 9340 від 29.05.2023 [20].

Пропозиції до законодавства. Незважаючи на те, що українське законодавство закріплює поняття «гендерна рівність», відсутні чіткі визначення термінів «гендер» і «гендерна ідентичність». Наприклад, стаття 21 Кодексу законів про працю України забороняє дискримінацію за ознакою статі та гендерної ідентичності, проте не містить визначення останнього, що створює правову невизначеність. Тому необхідно запровадити у законодавстві чіткі визначення понять «гендер» та «гендерна ідентичність», що відповідають міжнародним стандартам і сприятимуть єдиній трактуванню цих понять і внести відповідні зміни до Кодексу законів про працю та інших нормативно-правових актів, зокрема до законів про запобігання дискримінації, з метою розширення механізмів захисту від дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. [21].

Не зважаючи на наявність значної кількості нормативно-правових актів, положення яких забороняють дискримінацію та сексуальні домагання під час виконання службових обов'язків, приписи Закон України «Про Національну поліцію» не містять вимог щодо «заборони дискримінації та сексуальних домагань», а також не містять визначення понять «дискримінація» або «сексуальні домагання» під час виконання службових обов'язків, що є суттєвою прогалиною, яка потребує свого усунення.

Ми пропонуємо внести зміни до частини 5 статті 7 Закону України «Про Національну поліцію», виклавши її у такій редакції: «5. У діяльності поліції забороняються будь-які прояви дискримінації, привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками, а також сексуальних домагань.». А також, частину 5 статті 7 Закону України «Про Національну поліцію» доповнити новим абзацом такого змісту: «У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву. У разі приховування фактів вчинення дискримінації або сексуальних домагань поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.»

На основі проведеного нами аналізу пропонуємо визначити **нормативно-правове регулювання діяльності УДПЛ** як інтегровану систему правових норм, стандартів, процедур і механізмів, що встановлюють організаційні, контрольні та координаційні засади функціонування цього органу в рамках реалізації державної політики у сфері захисту прав людини. Згідно з науковими працями українських вчених-адміністративістів, таке регулювання базується на конституційних гарантіях, міжнародних зобов'язаннях та національному законодавстві і охоплює профілактичні, контрольні та коригувальні функції, спрямовані на забезпечення ефективного захисту прав людини в діяльності правоохоронних органів.

У сфері гендерної рівності нормативно-правове регулювання передбачає:

встановлення спеціальних правових інструментів: розробку і впровадження актів, що конкретизують поняття «гендер», «гендерна ідентичність» та визначають механізми запобігання дискримінації і сексуальних домагань;

забезпечення рівних можливостей: створення умов для рівноправної участі жінок і чоловіків у всіх сферах службової діяльності, включаючи прийняття рішень, профілактику дискримінації та забезпечення безпеки;

контроль і моніторинг: впровадження ефективних систем внутрішнього та зовнішнього контролю за дотриманням норм прав людини, що дозволяють своєчасно виявляти порушення і вживати заходів для їх усунення.

Таким чином, нормативно-правове регулювання діяльності УДПЛ у цілому та у сфері гендерної рівності є ключовим механізмом для інтеграції принципів правової держави і демократичних цінностей у діяльність правоохоронних органів, сприяючи ефективному захисту прав людини та забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян.

Висновки. Сучасна політика України у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків базується на широкій нормативно-правовій базі, яка інтегрує як внутрішні, так і міжнародні стандарти. Ратифікація ключових міжнародних актів (CEDAW, Цілі сталого розвитку, Пекінська декларація, Конвенція Ради Європи щодо запобігання насильству проти жінок тощо) свідчить про прагнення держави до впровадження принципів рівності, що є фундаментальним чинником розвитку правової держави. Нормативно-правове регулювання гендерної рівності забезпечує всебічну інтеграцію гендерних підходів у діяльність органів державної влади та правоохоронних структур. Практичні інструменти, такі як гендерно-правова експертиза, орієнтований на гендер бюджетний процес, оцінка гендерного впливу та гендерний аудит, сприяють реалізації цієї політики в усіх сферах, включаючи сектор безпеки та оборони. Водночас, існуючі законодавчі прогалини, зокрема відсутність чітких визначень понять «гендер» та «гендерна ідентичність» у відповідних нормативних актах, а також недосконалість положень щодо запобігання дискримінації в органах Національної поліції, вимагають невідкладного удосконалення законодавчої бази. Усунення цих недоліків є необхідним для забезпечення ефективного захисту прав людини та подальшого зміцнення принципів рівності у всіх сферах суспільного життя. Таким чином, подальший розвиток нормативно-правового регулювання в сфері гендерної рівності є ключовим завданням для держави, що сприятиме створенню умов для справедливості, стабільності та процвітання України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цілі сталого розвитку. URL: <https://glo2.balcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 18.02.2025).
2. Україна стала повноправною учасницею Партнерства Біарріц / Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stala-povnopravnoyu-uchasniceyu-partnerstva-biarric-63521> (дата звернення: 18.02.2025).
3. Закон України «Про Національну стратегію у сфері прав людини» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення: 18.02.2025).
4. Закон України [994_001-11] / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11 (дата звернення: 18.02.2025).
5. У системі Національної поліції України функціонує Департамент головної інспекції та дотримання прав людини / НПУ. URL: https://kv.npu.gov.ua/news/u-systemi-natsionalnoi-politsii-ukrainy-funktsionui-departament-holovnoi-inspektsii-ta-dotrymannia-prav-liudyny?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.02.2025).
6. Департамент головної інспекції та дотримання прав людини / ДГІДПЛ. URL: <https://dgidpl.com.ua/> (дата звернення: 18.02.2025).
7. Управління моніторингу дотримання прав людини / Міністерство внутрішніх справ України. URL: https://mvs.gov.ua/struktura/upravlinnia-monitoringu-dotrimannia-prav-liudini-1?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.02.2025).
8. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата звернення: 18.02.2025).
9. Указ Президента України №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» / Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3982020-35089> (дата звернення: 18.02.2025).
10. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-derzhavnoyi-strategiyi-zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mozhливостей-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2030-roku-752r> (дата звернення: 18.02.2025).

11. Відновлення України після війни: на яких основних принципах наполіг Зеленський / Новини України. URL: (URL не надано) (дата звернення: 18.02.2025).
12. Що таке гендерна рівність і гендерні стереотипи / Південно-Східне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці (дата звернення: 18.02.2025).
13. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 18.02.2025).
14. Методика запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі / Міністерство внутрішніх справ України. URL: (посилання уточнити, наприклад: <https://mvs.gov.ua/>) (дата звернення: 18.02.2025).
15. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо боротьби з проявами дискримінації» №1239-22 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1239-22#Text> (дата звернення: 18.02.2025).
16. Закон України №1576-16 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#n14> (дата звернення: 18.02.2025).
17. Закон України №1355-18 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#n28> (дата звернення: 18.02.2025).
18. Закон України №1356-18 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#n39> (дата звернення: 18.02.2025).
19. Законопроект / ІТД Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26573> (дата звернення: 18.02.2025).
20. Законопроект / ІТД Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42010> (дата звернення: 18.02.2025).
21. Законодавча база України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 18.02.2025).